

Historie televize v ČR - 1

<http://www.louc.cz/pril01/p33his1.html>

Předváleční průkopníci

(c) Milan Šmíd

Podobně jako jinde ve světě, také v předválečném Československu se vyskytli nadšenci, kteří se zajímali o přenos obrazu na dálku.

Jsou dochována písemná svědectví o Františku Pilátovi, pozdějším poválečném technickém řediteli filmového studia Barrandov, který ještě jako student techniky si sestrojil televizní přijímač a zřejmě jako první v Československu přijímal experimentální Bairdovo "třicetirádkové" vysílání, šířené počátkem třicátých let (1929-1935) z Velké Británie na střední vlně 261,5 metru.

Historické prameny označují za nejaktivnějšího předválečného průkopníka televize dr. Jaroslava Šafránka, docenta experimentální fyziky na Univerzitě Karlově v Praze, který v roce 1935 sestrojil vlastní fungující televizní zařízení, s nímž později cestoval po republice a veřejně ho předváděl.

Šafránek je někdy v pramenech¹⁾ líčen jako zneuznaný vynálezce, kterému ministerstvo pošt a telegrafů házelo klacky pod nohy tím, že odmítalo dát povolení k vysílání televize do éteru, takže Šafránkovo zařízení mohlo pracovat jen v laboratoři a přednáškových sálech. Takový pohled však nebere v úvahu některé dobové souvislosti.

Zatímco Šafránek, radioamatéři a jejich zájmová organizace Československý radiosvaz žádali povolení pro experimentální vysílání mechanické nízkořádkové (30 řádek) televize sloužící hlavně radioamatérům, ministerstvo pošt a telegrafů, které od roku 1934 bedlivě sledovalo vývoj v zahraničí, chtělo poskytnout frekvence k televiznímu vysílání až nějakým rozvinutějším projektům. Řídilo se zásadou - vyčkávat, studovat zahraniční skutečnosti a pak teprve rozhodnout.

K rozhodnutí nakonec nedošlo a rok 1938, ohrožení republiky, Mnichov a nacistická okupace v roce 1939 ukončily televizní výzkumy na území bývalého Československa. Prameny uvádějí, že v té době Šafránek pracoval na dokonalejším zařízení s rozkladem obrazu na 240 řádek. Když však 17. listopadu Němci uzavřeli české vysoké školy, Šafránkovo experimenty s televizí skončily. Ztratil svoje místo na univerzitě a jeho laboratoř ve Fyzikálním ústavu německé úřady uzavřely. Šafránkovi se prý podařilo některá zařízení odvézt do pardubické továrny Telegrafia, kde zůstala po celou dobu války.

Zcela po právu se Jaroslavu Šafránkovi připisuje prvenství ve věci popularizace televize v Československu. Dokladem toho je jeho kniha *Televise*, v níž seznamoval s technickými principy přenosu obrazu na dálku, a která vyšla dvakrát v letech 1936 a 1937 nákladem Svazu radioobchodníků ČSR. Aktualizovaná verze s názvem "Televise - fyzikální a technické základy televise" Šafránkovi vyšla po válce, v roce 1947, jako 24. svazek edice *Hokrovy technické a dílenské příručky*.

Z historického hlediska je zajímavé, že Šafránek se pokusil odlišit prostou technologií přenosu pohyblivého obrazu od komplexního procesu televizního vysílání, když pro televizi jako masové médium razil slovo "rozjev", které podle něj "správně vystihuje podstatu televise..." Ve vydání z roku 1947 doslova píše:

"Slovo rozjev připouští jednoduché tvoření příslušných jmen přídavných, sloves a pod... V dalším budeme tedy užívatí slova rozjev, rozjevový, rozjeviti a pod. Ovšem nebudeme se nijak vyhýbatí také slovu televise, které zůstane v trvalém užívání tam, kde půjde převážně o otázky rázu technického, kdežto slova rozjev budeme užívatí spíše v oboru praktického provozu televise..."[2\)](#)

Od Televidu k MEVRO

Je nesporným historickým faktem, že poválečné Československo se zařadilo ve věci televizního vysílání mezi přední státy Evropy. Už v březnu 1948 se novináři mohli seznámit s provozuschopným televizním zařízením československé výroby a televizní studio bylo jednou z hlavních atrakcí na Mezinárodní rozhlasové výstavě MEVRO pořádané ve dnech 15.5.- 11.6.1948 na pražském Výstavišti.

Na jedné straně to svědčí o schopnostech a technické vyspělosti českých výzkumných pracovníků a techniků, na straně druhé tento rychlý start byl částečně umožněn také tím, že v roce 1943 se do bývalých Sudet přesunuly dva důležité německé výzkumné ústavy z bombardovaného Berlína. Byl to závod Fernseh A.G. ve Smržovce u Jablonce nad Nisou a Zentralstelle für Röhrenforschung v budově staré textilky v Tanvaldě. Tato pracoviště se zabývala výrobou speciálních elektronek, využitím televize pro kontrolu dálkových řízených střel a vývojem kamery pro mapování území protivníka.

28. dubna 1999 uspořádalo Národní technické muzeum seminář o počátcích rozhlasového a televizního vysílání. Díky této záslužné akci můžeme na základě vzpomínek pamětníků - dnes již necenzurovaných - zrekonstruovat, co se po květnu 1945 ve Smržovce a v Tanvaldu odehrálo.[3\)](#)

Ještě před koncem války, v dubnu 1945 opouštějí závod Fernseh A.G. špičkoví němečtí odborníci, přesunují se do Rakouska a část zařízení je naložena do vlaku, jehož některé vagony byly po válce dohledány ještě na území ČSR.

V květnu obsazují závody české místní úřady, závod ve Smržovce Fernseh A.G. se okamžitě přejmenuje na Televid. Začátkem června přebírá Televid pod svoji správu československé ministerstvo obrany. O měsíc později, v červenci 1945, se však ostrahy podniku ujímá sovětská vojenská správa, pro niž je závod součástí válečné kořisti, přichází sem i několik sovětských odborníků z Leningradského televizního institutu.

V této době do Smržovky často zajíždí z Prahy i docent Šafránek. Podle vzpomínek pamětníků však do technického vývoje už nezasáhl, neboť jeho mechanický systém s 240 řádky byl již zastaralý a v Televidu se pracovalo na elektronické, pozdější "evropské" normě 625 řádek.

Šafránkovo jméno se však ještě jednou zapsalo do dějin naší televize, a to když organizoval stáž skupiny 25 odborníků, kteří do Smržovky - po dohodě českých úřadů se sovětskou vojenskou správou - v říjnu 1945 nastoupili.

Dříve než se stážisté mohli rozkoukat a do prací aktivně zasáhnout, sovětská strana se rozhodla Televid jako válečnou kořist odstěhovat. 3. prosince 1945 sovětská správa české pracovníky do závodu už nepustila a větší část zařízení - včetně části německého personálu - odstěhovala do Sovětského svazu.

Někteří stážisté však pokračovali ve výzkumu v Tanvaldu, kde v lednu 1946 vznikla odbočka Vojenského technického ústavu VTÚ Tanvald a kam se přestěhovaly zbytky toho, co zbylo ze závodu Televid.

Právě do Tanvaldu byli sezváni 23. března 1948 novináři, které zde uvítal za VTÚ generál Josef Trejbal a za Český rozhlas technický náměstek Kazimír Stahl. Součástí předvedené techniky vlastní konstrukce, byť s využitím některých trofejních součástí, byl i televizní přijímač s obrazovkou vlastní výroby o rozměrech 16x21 cm.

Na výstavě MEVRO v Praze pracovaly dvě televizní kamery a signál se přenášel k přijímačům ještě kabelem. Ovšem měsíc po skončení výstavy MEVRO, 4. července 1948, při přenosech z XI. Všesokolského sletu pracovaly na Strahovském stadionu již tři kamery a signál se vysílal vzduchem ze stožáru na Petříně pro 25 přijímačů v různých institucích a na veřejných místech (např. Výstaviště, budova Čs. rozhlasu, redakce Rudého práva, příjem se kontroloval též mimo Prahu - v jižních Čechách a v Krkonoších).

Ještě v březnu 1949 se televize znovu předvádí veřejnosti na pražském Výstavišti, ale byla to její labutí píseň na další čtyři roky. Důvod je jednoduchý: rozhořivala se studená válka. Televizní zařízení, které od roku 1949 spravoval Československý rozhlas a jeho Ústav rozhlasové techniky, se nemohlo rozvíjet bez odborníků a dalších pracovišť, kterým byly uloženy úkoly v oblasti speciální vojenské techniky (radary, radiolokace) a práce na televizní technice - např. ve všech závodech Tesla - byly přímo zakázány.

Poznámky:

1) Strasmajer, Vladimír: Historie televize v Československu, UK Praha, Fakulta žurnalistiky, SPN 1978

2) Šafránek, Jaroslav Dr.: Televise. Fyzikální a technické základy televise, nakl. Jos.Hokr, Praha 1947

3) Rozpravy Národního technického muzea v Praze, sv. 160. Řada Dějiny vědy a techniky, sv. 6, Praha 1999.

Příště - Začátky v Měšťanské besedě

- - - - -

Historie televize v ČR - 2

Milan Šmíd

Začátky v Měšťanské Besedě

Od roku 1949 do roku 1952 jakoby televize v Československu přestala existovat. Televizní zařízení Vojenského technického ústavu VTÚ včetně dvou kamerových řetězů a deseti televizních přijímačů se převedlo do Československého rozhlasu, který začátkem roku 1949 zřizuje Ústav rozhlasové techniky ÚRT. Ten sice i nadále plní úkol připravovat televizní vysílání v průběhu první pětiletky, tj. do konce roku 1953, ale studená válka, která se vyostřila v roce 1950 konfliktem v Koreji, způsobila, že ÚRT neměl s kým spolupracovat, protože na základě pokynu Ministerstva obrany se technický výzkum orientoval výhradně na vojenské potřeby.

Podle ing.Františka Křížka¹⁾ ÚRT v roce 1951 organizoval ve své budově ve Vokovicích několik pokusných vysílání a zapůjčil přijímače stranickým a vládním činitelům, aby televizi propagoval, ale bez úspěchu.

K obratu dochází v roce 1952. Dnes se můžeme jenom dohadovat, proč vláda tak náhle 8.4.1952 vydává nařízení²⁾, kterým uložila ministerstvu spojů péči "o výstavbu a provoz technických rozhlasových a televizních zařízení", a proč jiné vládní usnesení žádá, aby se s televizním vysílání začalo co nejdříve, již 1. května 1953.

Je zcela možné, že podnětem mohlo být seznámení nějaké naší stranické či vládní delegace s televizním vysíláním v Moskvě a následné uplatnění tehdejšího hesla "Sovětský svaz - náš vzor". Někteří pamětníci uvádějí, že iniciativa vycházela od tehdejšího ministra informací Václava Kopeckého, jiní zásluhu za oživení myšlenky televizního vysílání připisují iniciativám technického ředitele Československého rozhlasu Kazimíra Stahla.

Od poloviny roku 1952 nově vzniklý Vládní výbor č.1 při předsednictvu vlády řeší především technické zabezpečení a koordinaci televizního vysílání, při němž jednotlivé rezorty dostávají závazné termínované úkoly (výroba vysílače, zajištění radioreléových spojů, vývoj snímacích elektronek, výroba přijímačů). Jak pamětníci vzpomínají³⁾, ty termíny byly šibeniční, ale žádné pracoviště se jim příliš nebránilo, lidé pracovali i nad rámec svých povinností.

Programové otázky byly zřejmě až na druhém místě, o čemž svědčí fakt, že budoucí první "programový a provozní ředitel televizního studia" zřízeného v rámci Československého rozhlasu Karel Kohout byl jmenován až 1.února 1953, tedy tři měsíce před plánovaným začátkem vysílání. Karel Kohout přišel z barrandovského studia a začal se svoji legendární sekretářkou Marií Kořenovou organizovat vysílání z provizorní kanceláře na Václavském náměstí.

Jen málokdo si dokázal tenkrát představit, jaké jsou možnosti a jaká bude budoucnost televize, což je vidět i na rozhodování o tom, kam první televizní studio umístit. Ještě když plánování televize bylo v kompetenci Československého rozhlasu (1948-1952), organizace Radioprojekt v roce 1951 zvažovala využití kina Maceška (naposledy Illusion) na Vinohradské (tehdy Stalinově) třídě.

Více pramenů potvrzuje, že se navrhovalo zřízení televizního studia v Národním domě na Vinohradech, který nebyl daleko od rozhlasu. Ministr Kopecký nakonec tuto budovu přidělil Státnímu souboru písní a tanců, protože - jak se prý jednou vyjádřil - "tanečníci potřebují více prostoru." (Později se tato budova na náměstí Míru stala Ústředním kulturním domem železničářů, dnes je to opět Národní dům na Vinohradech.)

Nakonec byl televiznímu vysílání přidělen sál a kanceláře Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici v Praze, tedy objekt poměrně nevelký, bez možnosti většího rozšiřování.

Jak to bylo 1.května 1953?

Při rekonstrukci toho, co se odehrálo 1.května 1953, v den prvního televizního vysílání pro veřejnost, se musíme spolehnout více na vzpomínky pamětníků, než na záznam události v médiích.

České deníky o této události informují schematicky, stereotypně, zdůrazňují úspěch českého inženýra a dělníka, který se "nemusí doprošovat kapitalistické ciziny" (Mladá Fronta 1.5.1953). Od časů MEVRA v roce 1948, kdy noviny psaly o televizních experimentech živým jazykem a uváděly řadu detailů a podrobností, se v 50.letech politická atmosféra i média změnila. Z denního tisku roku 1953 sálá suchopár oficiálnosti a je cítit strach vybočit z rámce obecných politických frází. Nezapomeňme, že doba byla nejistá, před půl rokem byl popraven Slánský a v březnu zemřeli Stalin a Gottwald.

Nejen v denním tisku, ale i v ostatních periodikách (Mladý technik, Amatérské rádio) mají články o startu televizního vysílání podobné schéma. Začíná se historií, vždy se zdůrazní přínos ruských vědců A.G.Stoletova (zkoumal v 19.století fotoelektrický jev) a A.S.Popova. Poté následuje technický popis zařízení, opět doplněný odkazem na sovětské vzory a podporu, a článek uzavírají fráze o úspěších a přednostech socialismu před kapitalismem.

Dnes je tedy mnohem lépe zdokumentováno technické zařízení, které 1.května 1953 k vysílání sloužilo, než okolnosti, které první televizní vysílání provázely. Program vysílání začal ve 20 hodin. Večerem provázel Jaroslav Marvan, zahájil ho projevem generální ředitel Československého rozhlasu Jiří Vrabec. Z filmového pásu se vysílala kantáta Václava Dobiáše "Buduj vlast, posílíš mír", následovaly reportáže filmových týdeníků (např.Antonín Zápotocký u vojáků, Jmenování laureátů státních cen, fotbalové utkání CSR-Itálie apod.) a také reportáž původní, natočená na ranní prvomájové manifestaci a zpracovaná v barrandovských kapacitách.

Učinkování českého prvního "televizního" herce Františka Filipovského v tomto vysílání se stalo už legendou. Ředitel Karel Kohout ho pozval do Měšťanské besedy v okamžiku, když jeden z filmových snímačů vypověděl službu a hrozilo nebezpečí, že bude třeba vyplňovat přestávky mezi zakládáním filmových kotoučů náhradním programem ze studia.

František Filipovský na to po letech vzpomínal takto:

"...Na tohle zahájení jsem se tenkrát nedostal ani jako divák, a protože byla neděle a v divadle se nehrálo, byl jsem doma. Asi v šest hodin večer mě zavolal tehdejší ředitel televize Kohout, abych se sebral, moc se neptal a rychle přijel do televize. Tam mi povídá, že je to katastrofa, že se jim jedna promítačka odporoučela, a že jim musím pomoci. (..) Když jedna promítačka dojde a bude se zakládat nový materiál, tak právě v těch pauzách já měl nějak bavit obecnost, a to samozřejmě živě, do kamery. Dopadlo to tak, že v místnosti, kde byly cihly, malta, dříví, zkrátka binec, postavili židli, stoleček, za mne natáhli kus látky a studio bylo hotové.

Takže v pauzách, kdy se natáčel film, já dělal Mošnu, Brožka, monolog z Lakomce, Haškovy povídky, no byl jsem vlastně z donucení prvním živým hercem na obrazovce."4)

Tato výpověď vyžaduje upřesnění ve dvou bodech: 1. května 1953 nebyla neděle, ale pátek. Ačkoli zprávy o technické poruše jednoho z filmových snímačů potvrzují všichni pamětníci, snímač se do večera podařilo včas opravit a první oficiální část vysílání proběhla podle plánu. Ony vzpomínané herecké monology Františka Filipovského před televizní kamerou se odehrály až v druhé, neplánované a poněkud improvizované části televizního vysílání.

Dokládá to i výpověď Oty Suchého, technika a také kameramana prvního televizního vysílání, který na setkání pamětníků v roce 1999 uvedl:

"K večeru kdy bylo vše ve studiu připraveno k vysílání, dostavil se do studia známý herec František Filipovský, který přivedl i svoji dceru, která byla tehdy ještě malá holka. Pan Filipovský ji posadil k monitoru, na kterém se zobrazoval výstupní signál z režie a prohlásil: "Koukej, tohle je televize, to jsi ještě neviděla, tak na to pořádně čum, má to velkou budoucnost." Vlastní zahájení vysílání televize začalo přesně v plánovaném čase a probíhalo bez větších potíží. Přesto, že nedošlo během vysílání filmů k poruše, byla pro zpestření pořadu do vysílání režijně zařazena i scéna ze studia. František Filipovský přednesl před televizní kamerou monolog Harpagona z Moliérova Lakomce. V tomto monologu se mimo jiné říká "zloději, bídáci, ukradli jste mi moje peníze!". Tato scéna ohromně zapadla do tehdejší politické situace, protože právě v den, kdy bylo zahájeno televizní vysílání, vstoupila v platnost tzv. měnová reforma, kdy všichni občané ČSR přišli

o svoje uspořené peníze. Tato nepříjemná událost se dotkla i nás, kteří jsme budovali televizi, protože jsme měli odpracováno spoustu přesčasových hodin, které nám byly později proplaceny v poměru jedna ku padesáti, takže jsme prakticky nedostali nic. Moje vysněná kožená bunda z výlohy bulharské prodejny vzala tak za své."

Také na této výpovědi se dá ukázat, jak čas zkresluje pohled do minulosti. Měnová reforma, o které Ota Suchý vypráví, nevstoupila v platnost 1.května 1953, ale byla vyhlášena v neděli 30.května 1953. A rovněž by bylo zajímavé zjistit, zda Pavlína Filipovská, které tehdy bylo 12 let, skutečně v té Měšťanské besedě 1.května 1953 byla.

Poznámky:

1) viz Rozpravy Národního technického muzea v Praze, sv. 160. Řada Dějiny vědy a techniky, sv. 6, Praha 1999. Zkrácená verze článku ing. Františka Křížka, dlouholetého pracovníka výzkumného ústavu rozhlasu a televize vyšla rovněž v periodiku Soudobé dějiny VI/4, Praha 1999.

2) Sběrka zákonů a nařízení Republiky Československé, částka 8, VI.nařízení č.13 z 8.dubna 1952.

3) viz František Křížek, Ota Suchý, Vladimír Kroupa In: Rozpravy NTM, ibid.

4) Citát převzat z knihy Jiřího Segera: Televize dílo generací, Nadas Praha 1978, str.199.

Příště: První krůčky na cestě k divákovi

Historie televize v ČR - 3

Milan Šmíd

<http://www.louc.cz/pril01/p35his3.html>

První krůčky na cestě k divákovi

Celý rok 1953 se z Měšťanské besedy vysílalo improvizovaně, dva dny v týdnu. Programovou stránku vysílání zajišťovalo oddělení zřízené v rámci Československého rozhlasu, kterému šéfoval Karel Kohout, převelený sem 1. února 1953 ze studia Barrandov. Toto oddělení se postupně jmenovalo Televis, Televisní studio Praha a Ústřední televizní studio ÚTS a v Československém rozhlasu později získalo organizační statut, jaký měla krajská rozhlasová studia.

Ovšem veškerou techniku, včetně techniky studiové, vlastnila a spravovala Správa spojů - středisko Televis Praha, samostatný podnik Hlavní správy radiokomunikací ministerstva spojů, který poskytoval bezplatně své služby ÚTS Praha. Pro stavby a svícení ve studiu se zpočátku najímali lidé z barrandovského studia, postupně vznikla profese televizního kameramana (1. května 1953 "kamerovali" ještě přítomní technici.)

Aby tento konglomerát institucí a pracovních kolektivů mohl dobře spolupracovat, k tomu bylo třeba hodně tolerance a nadšení pro novou věc mezi lidmi, kteří se počátků vysílání účastnili.

Jaký byl obsah onoho prehistorického televizního vysílání? Bilanční zpráva z roku 1954 vypovídá, že za rok 1953 se odvysílalo 132 hodin pořadů. Televizní program se komponoval jako pestrá skládačka nejrůznějších žánrů, v níž nechyběl filmový týdeník, herecké etudy před kamerou, zábavné skeče, krátká koncertní vystoupení a samozřejmě

filmy, dokumentární i celovečerní - těch druhých se za rok 1953 vysílalo 27, na obrazovce se objevilo i pět činoher.[1\)](#)

V archivu ČT je zachována zpráva ředitele Karla Kohouta a I.Urbana z listopadu 1953, která obsahuje plán vysílání na závěr roku, kdy v průběhu posledních deseti dnů roku televize vysílala šestkrát, o Štědrý den sice jen odpoledne od tří do pěti, zato o Silvestra od osmi večer až přes půlnoc. Tak již v prvním roce existence televizního vysílání byla založena tradice celovečerních televizních estrád posledního dne roku.

Podstatnou část Silvestra 1953 měly tvořit tři hodinové bloky a dva půlhodinové hudební předěly. Jako režiséři jednotlivých bloků, které se měly natočit a sestříhat z filmových materiálů, jsou ve zprávě uvedeni - Elmar Klos, Václav Wasserman a Jiří Sequens.[2\)](#)

Vysílání se několik let omezovalo na petřínský vysílač v Praze s dosahem do středočeského kraje až k podhůří Jizerských hor a Krkonoš. Na konci roku 1953 bylo v provozu asi 2000 televizorů, z nichž tisícovka značky Leningrad se dovezla z NDR, kde se tehdy v sovětské licenci vyráběly. Ale už v roce 1953 dodávala strašnická Tesla na trh přijímače Tesla 4001A (za rok 1953 13475 kusů - viz Kohout, 1954). Prodávaly se za 4000 Kčs, což tehdy představovalo téměř půlroční průměrný plat. K 1.10. 1953 se cena administrativně snížila na 2500 Kčs a v pozdějších letech cena dále klesla na přijatelných 2000 Kčs.

Pravidelné řádné vysílání zahajuje ÚTS Praha 25. února 1954. Rok experimentálního vysílání stačil k tomu, aby se získaly první programové zkušenosti, a aby vznikl stálý kolektiv programových pracovníků, mezi nimiž se objevují jména, která se později významným způsobem zapsala do historie české televizní tvorby, jako např. Jaroslav Dietl, Jindřich Fairaizl, Štěpánka Haničincová, Eduard Landisch a další.(Viz seznam pracovníků k 1.6.1954[3\)](#)).

Poznámky:

1) Jednalo se o převzatá představení kamenných divadel, která byla inscenována ve studiu Měšťanská beseda. V roce 1953 to byly:

22.8.1953	Ženitba	Národní divadlo
5.9.1953	Lakomec	Národní divadlo
23.9.1953	Nositele řádu	Divadlo čs. armády
17.10.1953	Vojnarkax)	Národní divadlo
12.12.1953	Škola pro ženy	Městská divadla/Komediexx)

Kromě toho televize uvedla dva balety:

17.11.1953	Labutí jezero	Národní divadlo
25.12.1953	Popelka	Národní divadlo

zdroj: zpráva ředitele ÚTS Karla Kohouta z 2.7.1954, Archiv ČT

x)Dr. Miroslav Ráž, v té době ekonomický a správní ředitel ÚTS, má ve svých záznamech uvedeno, že honorářové náklady tohoto představení byly 9890 Kčs.

xx) Publikace "Cesta k divákovi - 20 let ČST" zmiňuje ještě (str.18) "první převzaté představení z Národního divadla, Čechovova Medvěda v režii Karla Pecha". Diplomová práce Olgy Drbohlavové na FSV UK však tuto informaci upřesňuje: 11.7.1953 Karel Pech jednoaktovku Medvěd inscenoval s herci Národního divadla, což neznamená, že šlo o repertoárové představení.

2) Citace ze zprávy ředitele K.Kohouta z 9.listopadu 1953 (zdroj: archiv ČT):

"Silvestrovský program"

(Pořad tří samostatných hodinových bloků, s hudebními přestávkami nebo s možností prokomponovat televizní vysílání přepojováním na nejlepší čísla rozhlasového silvestrovského vysílání.

20.00-21.00 hod. Pestrá filmová reportáž z Chaplinových grotesek a filmů s Frigem, Lupinem, sestřihovaná montáž z filmů "Celý svět se směje", "Volha, Volha" - jednotlivé uzavřené scény s nejoblíbenějšími písněmi Dunajevského, cirkusové výstupy, clowni a taneční orchestr. Nejvtipnější hraná scéna z filmu "Polská televize". Celý blok filmový s vtipným komentářem mimo obraz. Umělecký sestřih by za dozoru režiséra provedl některý střihač ČsF podle dramaturgické osnovy. Text komentáře zajištěn.

21.00-21.20 - hudební přestávka.

21.20-22.45 hod. Setkání s nejoblíbenějšími humoristy- interprety. Scénky a samostatné výstupy: Nový, Fiala, Horníček, Hlinomaz, Filipovský, Štuchal, Marvan, Burian, Werich.

Nejlepší čísla z jejich repertoáru, spojovaná jednotnou dějovou osnovou až k vrcholnému setkání tří - Marvana, Buriana a Wericha. Setkání v jediném prostředí, kde se každý postupně stává němým svědkem vystoupení druhého a slyší, nepozorován, pravdu o sobě a o svém umění.

V závěru se setkávají - aby si, i lidem - řekli, oč by byl život hezčí, kdyby lidé po celý rok odhodili přetvářku a říkali si čestně pravdu do očí.

Jednotlivá samostatná čísla a vystoupení by byla prokládána hudbou estrádních a jazzových orchestrů, viditelných při hře na stínítku. (Filmové hudební desetiminutovky s orchestry.)

22.45-23.15 hod. - hudební přestávka, event.propojení na rozhlas.

23.15-0.30 hod. Silvestr s Fučíkovci. Nejlepší scénky a výstupy ze známých a velmi oblíbených Silvestrů Fučíkovců, které jsou nejkrásnějším dokladem přirozené, svěží a nové zábavy naší mládeže. Satirické scénky a výstupy, častušky, jedna z nejposlednějších úspěšných improvisací na thema "Módní přehlídka pařížské televize", taneční groteska, orchestr.

Dějově spojit v celek s vybranými obrazy z inscenace "Skandálu v obrazárně". Půlnoční přípitek se světelnými hodinami - prostý přípitek dvou mladých lidí do nového roku - kratinká konfetová a ohňostrojevá montáž filmového sestřihu - "Široká strana.." a nejnovější písně Fučíkovců uzavírají pořad.)

Podstatnou část pořadu by bylo třeba nafilmovat.

(režiséři Klos, Wasserman a Sequens jsou připsáni k jednotlivým blokům ve strojopise ručně tužkou - pozn.mš)

3) počet zaměstnanců ÚTS k 31.12.1953 - 43, k 1.6.1954 - 58

Literárně dramatická redakce:

vedoucí: František Daniel

dramaturg: Jaroslav Dietl, František Janura, Miloš Pavlinec, Alexej Pludek

produkční: Frant.Švehla, Eva Cihelková, Olga Freisová, Frant. Wimmer, Eva Heřmanová

děti - Televize dětem:

vedoucí: Oldřich Kryštofek

dramaturg: Jindřich Fairaizl, (?) Starec, J. Šnejdárková (provdaná Turnovská - mš)

hlasatelka: Štěpánka Haničincová

produkční: Karel Mázal, J. Vágnerová

sekretářka: Jarmila Šustrová (pozdější hlasatelka programu- mš)

dramaturgie politického vysílání:

dramaturg: Viktor Růžička, O. Jendřůlek, Frant. Němeček

produkční: Jarmila Krafková (provd. Průchová - mš), František Jirásek

hudební dramaturgie: dramaturg: s. Stará, dr. Látal

asistent produkce: s. Reisová (provd. Eva Kubátová - mš)

dramaturgie filmového vysílání:

dramaturg: Miloš Váňa

produkce: V. Dražil

asistent produkce: J. Průcha

úsek realizace:

režisér: s. Dvořák

asistent režie: Popovičová, Paderlíková

kameramani: Landisch, Utíkal, Kraus

zvukový mistr: Brettschneider

maskérka: Kotlanová

zdroj: Zpráva ředitele ÚTS Karla Kohouta 2.7.1954 - archiv ČT

Příště - První přímé přenosy - diváci objevují televizi

- - - - -

Historie televize v ČR - 4

© Milan Šmíd

Kouzlo přímého přenosu - diváci objevili televizi

Vysílání v roce 1954 se svým obsahem příliš neodlišuje od vysílání roku 1953, ale rozšiřuje se jeho vysílací doba, zlepšuje se jeho plánovitost, získávají se dramaturgické zkušenosti.

Ředitel ÚTS Československého rozhlasu Karel Kohout ve své zprávě z 2.7.1954 (archiv ČT) sděluje, že pracovníci ÚTS vytvářejí měsíční dramaturgické kalendářní plány, na jejichž základě se sestavuje týdenní vysílací plán, a že zatímco za celý rok 1953 se vysílalo 132 hodin, za prvních pět měsíců roku 1954 ÚTS vysílalo 158 hodin.

Dva pravidelné programové dny - sobota a středa - se rozšiřují nejdříve o neděli a později také o čtvrtek, který se vyhradil vysílání pro děti a mládež.[1\)](#)

Statistika let 1953-54 vykazuje čtyři kategorie pořadů: živé, smíšené, filmové a dětské. Kupodivu, tím nejrozšířenějším nejsou filmy, ale "smíšené" vysílání, tj. nejružnější pásma složená ze studiových vstupů a krátkých filmů.

V kategorii "živého" vysílání stály na prvním místě činohry. V naprosté většině to byla převzatá představení stálých divadelních souborů, přenesená do studia v Měšťanské besedě v dekoracích, které v zakázce pro ÚTS vytvářeli barrandovští stavěči.

V samém počátku vysílání se objevují pořady varietního typu, kterým se říká "televizní estráda". Málokdo si dnes uvědomuje, že název "estráda" pro zábavné pořady se dostal do českého prostředí ze Sovětského svazu. Jak uvádí pamětník dr.Miroslav Ráž, slovo "varieté" znělo v padesátých letech příliš "buržoazně", zábavný obsah se tudíž musel prezentovat pod názvem "estráda", proti kterému nikdo nemohl nic politicky namítat.

Ve zprávě z roku 1958[2\)](#) je uvedena hrubá statistika vysílaných pořadů v prvních čtyřech letech televizního vysílání.

Rok	1953	1954	1955	1956	1957
činohry	5	30	54	81	65

opery	-	2	8	19	17
operety	-	-	10	7	4
estrády	6	7	20	52	56
celovečerní filmy	27	75	133	160	211
reportážní přenosy	-	-	32	40	69

Pozoruhodný je počet inscenovaných oper. Dochované prameny a recenze vzpomínají zvláště na jednu z prvních televizních inscenací opery, kterou byla - po scénách ze Smetanova Dalibora - Dvořákova Rusalka v listopadu 1954. Kritika ocenila vynalézavost režiséra Václava Kašíka, který se snažil využít možnosti televizní techniky a např. do záběrů ze studia, ve kterých zpívali účinkující na playback, vestřihával dotáčky mraků, bouří a blesků z nekonečných smyček ve filmovém snímáči.[3\)](#)

V letech 1953-55 znala většina obyvatel Československa televizi hlavně z výloh obchodů s televizory nebo z kolektivního sledování v kulturních domech a podnikových zařízeních. Počet individuálních vlastníků nebyl velký, začátkem ledna roku 1955, když se začal platit tzv. koncesionářský poplatek, uvádí statistika 3833 přihlášených koncesionářů. Obrat nastal v letech 1955-56, kdy statistická křivka prodeje televizorů začala prudce stoupat, a to tak, že koncem padesátých let se televizní přijímač stal nedostatkovým zbožím na trhu.[4\)](#)

Začátkem roku 1955 Výzkumný ústav radiokomunikací namontoval televizní zařízení do autobusu Škoda RD 706 a ÚTS Praha tak získalo první přenosový vůz. Ten umožnil instalovat televizní kamery v terénu a zajišťoval dopravu televizního signálu mikrovlnnými spoji k vysílacímu pracovišti.

11. února 1955 televizní pracovníci přistavili tento vůz k zimnímu stadionu v Praze na Štvanici a zorganizovali první přímý televizní přenos sportovního utkání v historii československé televize. Tento přenos je poměrně dobře zdokumentován ve vzpomínkách pamětníků, takže se ví, že za kamerami stáli Jan Novák, Jindřich Novotný, Eduard Landisch. Ke komentování byl pozván z armádního rozhlasu Josef Valchář, který si vzal na pomoc svého kolegu Víta Holubce. Režie se ujal sám ředitel Karel Kohout.[5\)](#)

Zápas výběru Prahy a švédského klubu IF Leksand se hrál v úterý a do soboty byly prý v pražských prodejnách všechny televizory vyprodané.[6\)](#) V Praze se tedy odehrálo něco podobného, co zažila Velká Británie v roce 1953, kdy to byl přímý přenos korunovace královny Alžběty, který odstartoval vlnu zvýšeného zájmu o televizi a o koupi televizního přijímače.

Zanedlouho následovaly přenosy další, a nejen sportovní (fotbal, cyklistický Závod míru). 17. dubna 1955 se uskutečnil první přímý přenos opery z Národního divadla. V tisku se zdůrazňovalo, že představení Prodané nevěsty v průběhu jediného večera mohlo sledovat přibližně 200 tisíc lidí, tedy stejný počet diváků, pro které by Národní divadlo jinak muselo uspořádat několik stovek představení.[7\)](#)

V létě 1955 televize uvedla přenosy z I. celostátní spartakiády a v lednu 1956 mohli majitelé televizních přijímačů sledovat první sportovní přenos ze zahraničí, ze zimní olympiády v italské Cortině d'Ampezzo. Opět šlo o improvizaci, kdy se podařilo získat televizní signál přes Německo a vybudovat operativní spojení z Drážďan do Prahy. Kvalita obrazu nebyla nijak vynikající, vážla informace o tom, co se vlastně děje na obrazovce, nicméně diváci prožívali - pro dnešní televizní a internetovou generaci jen těžko pochopitelné - vzrušení "být při tom".[8\)](#)

Nicméně až do konce roku 1955 veškeré televizní vysílání se omezoval na jediný pražský vysílač na Petříně, který byl schopen pokrýt území hlavního města Prahy, středočeského kraje a části severních a východních Čech.

1) Viz Bauman Milan, Kejha Ladislav, Michalec Zdeněk: Za televizní obrazovkou, SNTL, Praha 1963

2) Zpráva "Československá televise (vývoj, organizace, současný stav)", připraveno pro Ministerstvo zahraničí, 1958. Archiv ČT. (Pozn.: statistika na webu opravena 6.6., tisky se starším datem mají chybná čísla v kolonce roku 1956)

3) Z referátu Jana Malého na semináři NTM. Rozpravy Národního technického muzea v Praze, sv. 160. Řada Dějiny vědy a techniky, sv. 6, Praha 1999.

4) Od ledna 1955 televizory musely být - podobně jako dříve rozhlasové přijímače - přihlášeny a začal se vybírat televizní poplatek ve výši 15 Kčs. Počet televizních koncesionářů (účastníků) v českých zemích v letech 1955-1962, během sedmi let, překročil milionovou hranici. 1955 - 32 108, 1956 - 75 140, 1957 - 166 590, 1958 - 306 534, 1959 - 473 315, 1960 - 710 837, 1961 - 949 073, 1962 - 1 159 863. zdroj: Přehled základních údajů 1953-1987, Odbor rozborů a statistiky ČST 1988

5) Podrobnosti viz např. diplomové práce na FŽ UK:

Vladimír Hájek: Vývoj sportovního vysílání Československé televize do r.1965, Praha 1977.

Robert Záruba: Svědectví o historii Hlavní redakce tělovýchovy a motorismu, Praha 1989.

6) Vyprávění Karla Kohouta zaznamenané v publikaci Tisíc tváří televize, vydavatelství Panorama 1983, str. 48.

7) Zde by možná byla na místě vzpomínka pamětníka na to, jak vrcholem každé cesty do Prahy z venkova a jiných měst, ať už za nákupy nebo k příbuzným, byla návštěva Národního divadla. V 90. letech v tomto návštěvnickém rituálu vystřídal operu a Prodanou nevěstu návštěva muzikálu Drakula, Ježíš Kristus Superstar či Monte Cristo.

8) Měl jsem možnost o přenosu z Cortiny d'Ampezzo diskutovat v průběhu let s několika pamětníky, z nichž každý si přisvojoval zásluhu o tento historický čin. Někdejší sportovní redaktor Mladé fronty a první režisér sportovních přenosů Miroslav Hladký tvrdil, že všechno zařídil on jedním na místě s organizátory (pozval jsem pana.... na večeři, tam jsme to dojednali, já jsme na to obětoval všechny své diety, a Karel Kohout mi tu večeři ani neproplatil). Naproti tomu bývalý ředitel Karel Kohout tvrdil, že Hladký hrál pouze roli zprostředkovatele, neboť vše organizoval on sám z Prahy. Rovněž dr. Miroslav Ráž se přihlásil ke svému podílu na organizování prvního olympijského přenosu, Vzhledem k jeho znalosti cizích jazyků a funkčnímu postavení správního ředitele je toto tvrzení logické. Nicméně tyto přenosy byly výsledkem kolektivní úsilí, které by přišlo vniveč, kdyby se do něj nezapojili spojaři, kteří ze dne na den zajistili trasu z Drážďan přes Krušné hory. (pozn. mš)

Příště - Z Prahy do celé republiky

Historie televize v ČR - 5

© Milan Šmíd

<http://www.louc.cz/pril01/p51his5.html>

Z Prahy do celé republiky

Až do roku 1956 se televizní vysílání v Československu omezuje na jeden jediný vysílač na Petříně, jehož signál pokrývá Prahu a okolí, na severu sahá až k podhůří Jizerských hor a Krkonoš.

O Silvestra 31.prosince 1955 zahájil provoz druhý československý televizní vysílač Ostrava-Hošťálkovic. Jak uvádí Jiří Seger¹) monoskop se zkušebně vysílal už od 15.listopadu. Zpočátku byla k dispozici v malém studiu jen jedna kamera, režie a snímače 35 mm filmu. Film také tvořil zpočátku hlavní náplň izolovaného ostravského vysílání dvakrát až třikrát týdně. V roce 1956 dostalo ostravské studio přenosový vůz, se kterým 22.srpna 1956 (dle Jiřího Segera) nebo 29.srpna 1956 (dle účelové publikace ČST Ostrava²)) se uskutečnil přenos opery Prodaná nevěsta ze Státního divadla Ostrava.

Ještě v roce 1956 začali spojaři zkoušet spojení Prahy s Ostravou přes Suchý vrch v Orlických horách a Praděd do Hošťálkovic. Kvalitní příjem obrazu se podařilo docílit na přenosové trase až začátkem roku 1957, přičemž tato trasa byla pouze jednosměrná (její "obracení" trvalo zpočátku až jednu hodinu). Ostrava tak mohla přebírat vysílání z Prahy, kde se televizní program vysílal od října 1955 již šestkrát týdně (nevysílalo se v pondělí).

Na Slovensku se zahájilo televizní vysílání 3.listopadu 1956. Začátky tady byly obdobné jako v Ostravě. Základem se stal vysílač na vrchu Kamzík, v jehož provozní budově se zřídilo malé studio se dvěma kamerami, filmovými snímači, režii a přenosovým vozem. Součástí prvního televizního vysílání byl přímý přenos vystoupení souboru SLUK (Slovenský ľudový umelecký kolektív).

Také na Slovensku se zprvu vysílal izolovaný místní samostatný program, od února 1957 třikrát týdně. Od listopadu 1957, kdy se přes Ostravu dostal pražský signál i do Bratislavy, měl i slovenský divák na obrazovkách televizní program šest dnů v týdnu.

Provizorní studio u vysílače Kamzík nemohlo stačit a proto bratislavský rozhlas nejprve uvolnil své rozhlasové studio ve Zochově ulici k televiznímu vysílání a v roce 1957 se přidělila televizi budova bývalé Tatrabanky na náměstí SNP (tehdy Stalinovo náměstí). Vysílat se odtud začalo v roce 1959 a po dlouhá léta, až do kolaudace televizního centra v Mlýnské dolině, byla tato budova hlavním sídlem televize v Bratislavě i na Slovensku. (V listopadových dnech roku 1989 bratislavská televize nemusela vysílat přenosové vozy do terénu jako ČST v Praze. Stačilo otevřít okno zpravodajského studia v Tatrabance a masové demonstrace na náměstí SNP byly jako na dlani.)

2.srpna 1958 se navázalo dvousměrné retranslační spojení mezi Prahou a Bratislavou, které umožnilo operativní přenos bratislavského signálu do Prahy. Právě tato výměna programu umožnila od 29.prosince 1958 vysílat celostátně již každý den, sedm dnů v týdnu. Právě tehdy vznikla tradice, která přetrvala až do rozpadu federace v roce 1993, a to, že slovenské pořady se v celostátním programu vysílaly v pondělí, které až do roku 1958 bylo v Praze volným dnem určeným pro údržbu.

Na začátku roku 1959 tedy existovala v Československu tři televizní studia - Praha, Ostrava, Bratislava - vzájemně propojená retranslačními trasami. Od 1.září 1959³) se zavedlo jednotné vysílací schéma ústředního programu televize.

Od ledna 1959 se vysílal televizní program také pro Brno a okolí z vysílače Kojál. Brno tedy mělo k dispozici signál celostátního televizního vysílání, ale až do roku 1961 bylo pouze pasivním příjemcem programu. Televizní studio v Brně se zřídilo až v roce 1961,

kdy z budovy Typos, bývalého Závodního klubu dopravy a spojů, zahájilo televizní vysílání 6.července 1961.

O rok později, 25.února 1962, začalo televizní vysílání v Košicích, které se tak stalo pátým televizním studiem v Československu, a které se záhy nato, 27.srpna 1962⁴⁾, připojilo k celostátnímu programu.

Tato základní struktura pěti hlavních televizních studií vydržela v podstatě až do rozpadu Československa v roce 1993.

Na přelomu 50. a 60. let se bouřlivým tempem budovala síť vysílačů a převaděčů tak, že už v roce 1961 televizní signál pokrýval všechna regionální centra a většinu Československa, takže krátce nato (1962) byla překročena hranice jednoho miliónu majitelů televizních přijímačů

Neméně bouřlivý byl také programový a institucionální vývoj televize. Kromě pořadů, jejichž statistiku uvádí předchozí kapitola, se začaly vytvářet stálé programové rubriky v oblasti zpravodajství, publicistiky a vzdělávacích pořadů.

V roce 1955 vzniká jedna z nejstarších televizních rubrik - Pionýrský měsíčník, z něhož se později přes Pionýrské aktuality a zajímavosti stává známá (Pionýrská) Vlaštovka, která v sobotním vysílacím čase vydržela několik desetiletí - původně jako čtrnáctideník, později jako týdeník.

11. března 1956 se poprvé vysílalo týdenní sportovní zpravodajství Branky-body-vteřiny, pořad, který se objevuje dodneška na obrazovce jako doklad nejstaršího nepřetržitě vysílaného televizního pořadu v České republice.

1.října 1956 dřívější občasník Televizní aktuality a zajímavosti TAZ se stává pravidelným denním televizním zpravodajstvím vysílaným od 19 hodin.

Rok 1956 je datem vzniku vzdělávacích cyklů v rozsahu 9-15 lekcí s názvem Televizní univerzity, první z nich uvedly témata zemědělství, lékařství, výživy a už tehdy populární astronomie. Diváci odpovídali na kontrolní otázky v dopisech, nejlepší z nich získávaly odměnu.

V letech 1955-1957 se stal velice populárním estrádní kvízový pořad Hádej, hádej, hadači, uváděným konferencierem Janem Pixou, kritizovaný vládními a stranickými šéfy.⁵⁾

9.prosince 1959 je historické datum vysílání prvního dílu prvního českého seriálu Rodina Bláhova, který byl samozřejmě inscenován jako živé studiové vysílání a vysílal se zhruba jednou za měsíc. Do listopadu 1960 vzniklo celkem devět dílů, autorem čtvrtého dílu byl Jaroslav Dietl, jenž tím - jak uvádí Miloš Smetana - "poprvé vstoupil do světa seriálu, který se mu stal životním osudem."⁶⁾

Stálou popularitu měly přímé přenosy. O jejich četnosti svědčí skutečnost, že už v březnu 1956, tedy necelý rok po uvedení do provozu prvního přenosového vozu, počet přímých přenosů překročil první stovku.

Do zahraničí putoval český televizní signál poprvé 1.května 1957 (přenos prvomájových oslav do Berlína NDR). Do zemí Eurovize se z Prahy poprvé vysílalo v létě 1957 (ME v boxu ze Štvanice) a z Bratislavy v lednu 1958 (ME v krasobruslení).

V roce 1958 se dovezlo od firmy Marconi důležité zařízení - telerecording, který umožňoval přímé živé televizní vysílání zachytit na filmový 16 mm pás, a kterému se v televizní praxi říkalo TRC. Díky "trcování" se nám zachovaly záznamy některých přímých přenosů z inscenací a divadelních představení (např. Těžká Barbora s Janem Werichem a Miroslavem Horníčkem), i když kvalita a ostrost zaznamenaného obrazu nebyla příliš velká.

- 1) Seger, Jiří, Ing.: Naše televizní vysílače, Praha, NADAS 1982, str.19.
- 2) Očima čtvrtstoletí (Michal Najbrt, Dalibor Záruba), účelová publikace ČST Ostrava, 1980.
- 3) Čísla a fakta o Československé televizi, účelová publikace ČST Praha, 1978, str.7.
- 4) Strasmajer, Vladimír a kol.: Cesta k divákovi, Dvacet let Československé televize, ČST Praha 1973, str.36.
- 5) "Apolitičnost, liberalismus, i přímo tendence cizí našemu socialistickému názoru neovlivňují jen zábavné a humoristické pořady, ale i mnohé z pořadů "Hádej, hádej, hadači...", až nakonec vrcholí v pověstném "Člověče nezlob se". - František Nečásek, předseda Čs.výboru pro rozhlas a televizi.
In: Celostátní konference pracovníků Čs.rozhlasu a Čs.televize ve dnech 20.-21.ledna 1958, Čs.výbor pro rozhlas a televizi, Praha 1958, str.22
- 6) Smetana, Miloš: Televizní seriál a jeho paradoxy, ISV nakladatelství Praha 2000, str.22.

Příště - Od TS Praha k Československé televizi